

**С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университетінің
фармация бойынша 6D110400 – «Фармация» және 6D074800 –
«Фармацевтикалық өндіріс технологиясы» мамандықтары бойынша
Ботабаева Рауан Еркебаевнаның философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін
алу үшін дайындалған «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық
өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру»
тақырыбындағы диссертациясын қорғау бойынша Диссертациялық кеңес
отырысының
СТЕНОГРАММАСЫ**

Алматы қ.

03-ші желтоқсан 2016 ж.

ХАТТАМА №5

Отырыста Диссертациялық кеңестің 10 мүшесінің толық 10 мүшесі қатысты.

КҮН ТӘРТІБІНДЕ:

6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» атты тақырыбындағы ізденуші Ботабаева Рауан Еркебаевнаның диссертациялық жұмысын қорғауы.

Диссертациялық кеңестің төрағасы – фармация ғылымдарының докторы, профессор Бисенбаев Эдуард Мухамеджанович.

Диссертациялық кеңестің ғалым хатшысы – фармация ғылымдарының докторы Бошкаева Асыл Кенесовна.

Тіркеу қағазы бойынша Диссертациялық Кеңестің 10 мүшесінің толық 10 мүшесі қатысты, олар:

1. Бисенбаев Эдуард Мухамеджанович, фарм.ғ.д., профессор, 15.00.02 – фармацевтикалық химия және фармакогнозия;
2. Датхаев Убайдулла Махамбетович, фарм.ғ.д., профессор, 15.00.01 – дәрілер технологиясы және фармацевтикалық қызметті ұйымдастыру;
3. Бошкаева Асыл Кенесовна, фарм.ғ.д., 15.00.02 – фармацевтикалық химия және фармакогнозия;
4. Устенова Гульбарам Омаргазиевна, фарм.ғ.д., доцент, 15.00.01 – дәрілер технологиясы және фармацевтикалық қызметті ұйымдастыру;
5. Рахимов Кайролла Дюйсенбаевич, м.ғ.д., профессор, 14.00.25 – фармакология, клиникалық фармакология;

6. Азембаев Амир Аканович, фарм.ғ.к., 15.00.01 – дәрілер технологиясы және фармацевтикалық қызметті ұйымдастыру;

7. Махатов Бауыржан Калжанович, фарм.ғ.д., профессор, 15.00.01 – дәрілер технологиясы және фармацевтикалық қызметті ұйымдастыру;

8. Пралиев Калдыбай Жайловович, хим.ғ.д., профессор, 02.00.03 – органикалық химия;

9. Бурашева Гаухар Шахмановна, хим.ғ.д., профессор, 02.00.10 – биоорганикалық химия;

10. Ивасенко Светлана Александровна, фарм.ғ.д., 15.00.01 – дәрілер технологиясы және фармацевтикалық қызметті ұйымдастыру; 15.00.02 – фармацевтикалық химия және фармакогнозия.

Маңызды себептермен қатыспағандар жоқ.

Төраға – фармация ғылымдарының докторы, профессор Бисенбаев Эдуард Мухамеджанович: Аса құрметті Диссертациялық кеңестің мүшелері! Күн тәртібінде Ботабаева Рауан Еркебаевнаның «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» тақырыбындағы философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін іздену диссертациясын қорғауы. Диссертациялық жұмыс Санжар Жапарұлы Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университетінің «Фармацевт-менеджер» модулінде орындалған.

Ғылыми кеңесшілер:

Датхаев Убайдилла Махамбетович – профессор, фармация ғылымдарының докторы, Санжар Жапарұлы Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университетінің «Фармацевтикалық пәндер» кафедрасының меңгерушісі.

Шертаева Клара Джолбарысовна – профессор, фармация ғылымдарының докторы, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік фармацевтика академиясының «Фармация ісін ұйымдастыру және басқару» кафедрасының меңгерушісі.

Шетелдік ғылыми кеңесші:

Хименко Сергей Валентинович – фармация ғылымдарының кандидаты, Ұлттық фармациялық университетінің «Фармация экономикасы және ұйымдастыру» кафедрасының доценті, Харьков қаласы, Украина.

Ресми рецензенттер:

Сағындықова Баян Ахметовна – профессор, фармация ғылымдарының докторы, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік фармацевтикалық академиясының «Дәрілер технологиясы» кафедрасының меңгерушісі, Шымкент қаласы, Қазақстан Республикасы.

Бекенов Кудайберген Елтекулы – фармация ғылымдарының кандидаты, Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік медицина университетінің «Химиялық пәндер курсымен фармацевтикалық пәндер» кафедрасының доценті, «Желдорфармация» ЖШС директоры, Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы.

Ізденушінің жеке іс құжаттарын жариялау үшін Диссертациялық кеңестің ғылыми хатшысы, фармация ғылымдарының докторы **Бошкаева Асыл Кенесовнаға** сөз беріледі.

Ғылыми кеңесші, фарм.ғ.д. Бошкаева Асыл Кенесовна: Аса құрметті төраға! Құрметті Диссертациялық Кеңес мүшелері!

PhD-докторант Ботабаева Рауан Еркебаевнаның жеке құжатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің талаптарына қажет барлық құжаттар жиналған. Барлық құжаттар уақытында тапсырылды. Мінездемені оқуға рұқсат етіңіз:

Ботабаева Рауан Еркебаевна 1981 жылы туылған, 2004 жылы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік медицина (фармацевтика) академиясын 0902 – «Әлеуметтік саладағы менеджмент (Фармация)» мамандығы бойынша бітірген. Кейін 2013 жылы 6М110400 – «Фармация» мамандығы бойынша Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік фармацевтика академиясының магистратурасын аяқтады. 2013 және 2016 жылдар арасында Санжар Жапарұлы Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университетінің «Фармацевт-менеджер» модулінде PhD-докторантурада оқыды. Ботабаева Рауан Еркебаевнаның диссертациялық жұмысы заманауи фармацияның маңызды бағытына – отандық дәрілік заттарды тиімді пайдалану мүмкіндігін кеңейту аясындағы жаңа әдістемелік жолдарын жетілдіруге арналған.

Диссертация тақырыбы бойынша 17 ғылыми жұмыс жарияланған, оның ішінде: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынатын басылымдарда – 4; Томсон Рейтер, Скопус базасындағы шетел басылымда – 3 (Хирш индекс – 2); шетелдік және отандық халықаралық конференция материалдарында – 10 және 2 – әдістемелік құралдар жарық көрді. Ғылыми жұмыс нәтижелері халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда баяндалған.

Мінездемеге «Фармацевт-менеджер» модулінің жетекшісі, фарм.ғ.к., профессор Шопабаева Алма Рахимбаевнаның қолы қойылған.

Диссертацияға «Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы» Акционерлік қоғамы диссертациялар қорымен салыстырмалы-сәйкестік анализ жасағанда, сәйкестік табылмаған, соған байланысты «Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы» Акционерлік қоғамынан анықтама қағазы алынған.

Докторанттың жеке құжатында «Фармация» Ғылыми комитеті отырысының қорытындысы бар (№14 хаттама, маусымның 30-ы, 2016 жыл), ол жерде мәселенің маңыздылығы, ғылыми жаңалығы, алынған нәтижелердің дәйектілігі мен тәжірибелік маңызы атап өтілген. Құжатқа отырыс төрайымы х.ғ.д. профессор Омарова Роза Амиржановна қол қойған. Диссертация ресми қорғауға ұсынылған.

Қорыта келгенде, өтініш берушінің құжаттары 6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің талаптарына сай.

Назар салып тыңдағандарыңызға рахмет!

Төраға: Ізденушінің жеке іс құжаттары бойынша сұрақтар бар ма? Сұрақтар жоқ.

Төраға: Диссертацияның негізгі ережелерін баяндау үшін **Ботабаева Рауан Еркебаевнаға** сөз беріледі. Сізге диссертациялық жұмыстың негізгі ережелерін баяндау үшін **20 минут** беріледі.

Ізденуші: Аса құрметті Диссертациялық кеңес төрағасы мен Кеңес мүшелері!
«Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» атты тақырыбындағы «Фармация» мамандығы бойынша Философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін іздену диссертациясының негізгі нәтижелерін баяндауға рұқсат етіңіздер!

Қазіргі таңда фармацевтикалық өнеркәсіп әлемнің көптеген елдерінің ең табысты салаларының бірі. Сонымен қатар фармацевтикалық нарық – бұл әрбір ел экономикасының маңызды секторы, оның экономикалық және әлеуметтік дамуының, тұрғындарының әл-аухат деңгейінің көрсеткіші.

Қазақстан Республикасының фармацевтикалық нарығы әлі де импорттың нарығы болып қалуда, сондықтан бұл саланы дамытудың негізгі мәселелері Қазақстан экономикасында қалыптасып отырған тоқырау кезеңінде импорттық заттарды отандық тауарлармен алмастыру болып саналады.

Фармацевтикалық нарықтағы отандық дәрілік препараттардың негізгі даму қарқынын талдау, халықты отандық дәрілік препараттармен қамтамасыз етуді жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтау және отандық дәрілік заттарды тиімді қолдану мүмкіндігін кеңейту жүйесін жетілдіру өзекті мәселе болып қалады.

Жоғарыда аталған өзекті мәселені шешу мақсатында біз диссертациялық жұмыстың келесідей **мақсатын** алға қойдық. Атап айтар болсақ, Қазақстан Республикасының отандық дәрілік заттарды тиімді қолдану мүмкіндігін кеңейту жүйесінің жаңа әдістемелік жолдарын жасау.

Осы мақсаттарға қолжеткізу үшін біз алға келесідей **міндеттерді** қойдық:

1. Отандық фармацевтикалық нарық жағдайына, Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық өндірістің қалыптасуы мен дамуына сараптама жасау.

2. Отандық дәрілік заттарды өндіру жағдайына және олардың Қазақстан Республикасының 2005-2015 жылдардағы фармацевтикалық нарықта қолданылу динамикасына SWOT сараптамалар жасау.

3. Қазақстан Республикасындағы вегето-тамырлық дистония синдромы бар науқастарға көрсетілетін фармацевтикалық көмектің жағдайын зерттеу.

4. Отандық өндірістегі дәрілік заттарды қолдануға әсер ететін факторлар кешенін анықтауға арналған әлеуметтік зерттеудің ғылыми-әдістемелік құралдарын анықтау және енгізу.

5. Вегето-тамырлық дистония кезінде қолданылатын дәрілік заттардың ассортиментіне әлеуметтік зерттеу жүргізу.

6. Қазақстан Республикасындағы фармацевтикалық нарықта отандық дәрілік заттарды тиімді қолдануға бағытталған әдістемелік тәсілдерді жетілдіру.

7. Отандық өндірістегі дәрілік препараттардың диверсификациясы стратегиясына арналған әдістемелік құралдар жасау.

Дербес, тәуелсіз мемлекет – Қазақстан Республикасының құрылу және қалыптасуы кезінде, жаңа нарықтық қатынастар жағдайында Қазақстанның фармацевтикалық саласында теріс құрылымдық үрдістер байқалды. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасында дәріхана желісінің жеткілікті түрде қарқынды өсуі аясында отандық фармацевтикалық өндірістің әлеуеті шектеулі болып қалды – 1991 жылы тек 14 кәсіпорын ғана болды. Бұл жағдайды бұрынғы КСРО фармацевтикалық өндірістік кәсіпорындарының негізінде Ресей мен Украина аймағында орналасуы болды.

Бұл кәсіпорындар жалпы дәрілік заттар көлемінің тек 3%-ын ғана қамтамасыз етті.

Қазіргі таңда Қазақстандық фармацевтикалық компаниялар отандық нарықта үлкен артықшылықтарға ие болып отыр. Оның себебі тұрғындарға тегін медициналық көмектің кепілді көлемінің жасалынып жатқан мүмкіншіліктері болып табылады.

Осы кепілдіктің арқасында экономиканың әртүрлі жағдайында оның ішінде тоқырау жағдайында тұрғындарға тегін дәрі-дәрмектер беру үшін Мемлекет тоқтаусыз фармацевтикалық заттарды сатып алуда. Осылайша біздің Республикадағы фармацевтикалық нарықтың 43%-ын мемлекеттің сұранысы құрайды. Тәуелсіз Мемлекеттер достастығы ішінде ол көрсеткіш өте жоғары болып есептелінеді, мысалы Ресей мемлекетінде бұл сұраныс бойынша фармацевтикалық заттарды сатып алу жалпы нарықтың 30%-ын құрайды, ал өзге мемлекеттерде 10-12%-ын ғана құрайды. Жалпы біздің Республика жыл сайын тұрғындарды тегін дәрілік заттармен қамтамасыз ету үшін 600 млн. АҚШ дол. жұмсайды.

Жалпы Қазақстан Республикасы бойынша 2010-2015 жылдар кезеңінде тегін медициналық көмектің кепілді көлемі аясында дәрілермен қамтамасыз етуге жұмсалған қаржының %-ық көлемі.

Статистикалық деректерге карағанда тұрғындардың созылмалы бейэпидемиялық аурулармен аурушандықтың деңгейі 100 мың тұрғынға балап есептегенде зерттелген жылдары 89 643,4 оқиғадан 93 265,6 оқиғаға дейін артқанын көрсетіп отыр.

Аурушандықтың өсуі тұрғындардың дәрілік заттарға сұранысын тоқтаусыз арттыруға, әсіресе созылмалы бейэпидемиялық аурушандық тұрғындарды емдеуге қажетті дәрілік заттардың сұранысына тікелей әсерін тигізеді. Әсіресе жүрек-қан айналу жүйесінің аурулары, онкологиялық аурулар, ортопедиялық аурулар, тыныс алу, асқорту, несеп шығару ағзаларының сырқаттары жедел түрден созылмалы түрге айналып, стационарлық және амбулаторлық медициналық көмектің түрлерін арттыруда. Қазақстан Республикасының тұрғындары арасында дәрілік заттарды

қолдануға сұраныс арнайы көрсеткіштер жүйесімен зерттеледі. Оның ішінде дәрілік заттардың сатылу көлемі теңгемен есептегенде зерттелген жылдарда 17 млрд. теңгеден 40 млрд. теңгеге дейін артып отыр. Ал дәрілік заттардың әрбір жан басына есептегенде 10 515,82 теңгеден 23 099,79 теңгеге дейін артқан.

Қазақстан Республикасында тіркелген барлық дәрілік препараттар, медициналық мақасаттағы бұйымдар және медициналық техника үлесі барлық тіркелген фармацевтикалық өнімнің жалпы санының 8,42%-ын ғана құрайды.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасын сандық көлемі бойынша 80%-дан астам импорттық дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ететін елдердің бірінші ондығына кіретін мемлекеттер: Ресей 37%, Үндістан 10%, Германия 9% және Украина 6% қамтып отыр.

2005-2015 жылдар аралығындағы отандық фармацевтикалық нарықта Қазақстан Республикасының шығаратын дәрілік заттары бар болғаны 6,5%-дан 9,5%-ға дейін өскен, қалғанының барлығы шетелдік импорттық тауарлар үлесіне тиесілі. Олардың үлес салмағы 2005 жылы 93,5%-ды құраса, 2015 жылы 90,5%-ды құрап отыр.

Қазіргі таңда импорттық дәрілік заттардың бағасы бойынша 60%-дан астамын қамтамасыз ететін елдердің бірінші ондығына кіретін мемлекеттер: Германия 16%, Франция 12%, Үндістан 9% және Ресей 7% құрайды.

Зерттеу нәтижесіне қарағанда Қазақстандық фармацевтикалық фирмалар Республикалық Денсаулық сақтау ұйымдарын заттай көрсеткіші дәрілік заттармен 30%-ға дейін қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының фармацевтикалық нарығындағы отандық және шетелдік өндірушілердің дәрілік препараттар үлесі сандық мөлшерде көрсетілген. IMS Health мәліметтеріне сәйкес 2005-2015 жылдар кезеңінде, қорап түріндегі отандық тауар өндіруші дәрілік препараттар үлесі, нарықтағы қораптардың жалпы санының 20-30%-ын құрайды. 2015 жылғы мәліметтер бойынша – отандық өндірушілердің үлесі 21,5%. Шетелдік өндірушілердің дәрілік препараттар үлесі 78,5%-ды құрап отыр.

Айта кететін нәрсе, 2009 және 2015 жылдарда дәрілік препараттар сату көлемі долларлық эквивалентте төмендейді, бұл жүргізілген девальвациямен түсіндіріледі, ал ұлттық валюта теңгемен нарық жылдан жылға оң көрсеткіштер көрсете отырып өсуде. Отандық тауар өндірушілер дәрілік препараттар сату көлемінің өсуі негізінен, мемлекет тарапынан көрсетілген қолдаумен және Бірыңғай дистрибьютор СК-Фармациямен ұзақ уақытқа келісім-шарт жасау аясында жүзеге асырылып отыр. Диаграммаларда көрсетілгендей, Отандық тауар өндіруші дәрілік препараттар сату көлемі, шетел өндірушілерінің дәрілік препараттар сату көлемінен айтарлықтай төмен. Бұдан шығатын қорытынды, Қазақстан Республикасының фармацевтикалық нарығында импорт үлесі жоғары және ол шетел компанияларына тәуелді.

Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму Министрлігінің 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдайы бойынша фармацевтикалық қызметпен шұғылданатын нысандардың %-дық үлес салмағы.

Қазіргі уақытта отандық фармацевтикалық өндіріс дамушы сала ретінде 78 ірі және кіші өндіріс кәсіпорындарынан, фармацевтикалық өнім шығаратын жергілікті және шетелдік өндірушілердің өндірістерінен тұрады. Ең ірі 8 зауыттың үлесіне Қазақстан Республикасында шығатын дәрілік препараттардың қаржылай көлемінің құндық мағынада 90%-ына тиесілі.

Отандық фармацевтикалық нарықтың күшті жақтарына еліміздің саяси тұрақтылығының салыстырмалы жоғарылығын, оның биомедициналық шикізатпен қамтамасыз ету жоспарында географиялық тиімді орналасуын, 2016 жылдың қаңтарынан бастап күшіне енген Еуразиялық эконмикалық одақта Тәуелсіз Мемлекеттер достастығы елдерінің нарығына дәрілік препараттарды Бірегей нарығына шығу мүмкіндігін, дайын дәрілік заттар және белсенді фармацевтикалық ингредиенттік заттарға қосылған құн салығы болмауын, фармацевтикалық өндіріске сұранысты тегін медициналық көмектің кепілді көлемі аясында мемлекеттік сатып алулар арқылы қамтамасыз етуді, саланың модернизацияға дайындығын және мемлекеттік қолдаудың бар екенін атап айтуға болады.

Отандық препараттардың нарыққа шығарудың келешегін анықтау үшін бірінші кезекте, фармацевтикалық нарықтың зерттеліп отырған бөлігінің құрылымын, алдымен нарықтың қызмет көрсетілген бөлігін, зерттеу керек. Осы мақсатта біз «Корватаблеттің нарықтық ортадағы қозғалысын зерттедік».

Көбінесе вегетативтік-тамырлық дистонияның белгілері аралас болып келеді, алайда емдеу тәсілі бірдей болуы қажет. Себебі, осы барлық белгілер бір-бірінен оқшауланған жағдайда анықталған.

Вегетативтік-тамырлық дистония ауруы кеңінен таралған, бірақ аз диагноздалған, сондықтан диагноз дұрыс қойылған жағдайда бұл ауруды емдеу үшін Корватаблет препараты негізгі болуы мүмкін.

Корватаблетті тыныштандыратын және түйілуді басатын препарат ретінде қолданудың ресми көрсеткіштеріне жоғары ашушандық неврозы, жоғары қозғыштық, ұйқысыздық, оның ішінде ұйқының бұзылуы; жүйке-қан айналымдық дистония; тахикардия, жүрек қан тамырының қысылуы; гипертониялық аурулардың бастапқы кезеңдері; ас қорыту ағзаларының қысылуы және вегетативтік-тамырлық дистония жатады.

Санжар Жапарұлы Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университеті мен Оңтүстік Қазақстан облыстық ауруханасы және дәріхана ұйымдарымен бірлескен жұмыс аясында, отандық дәрілік заттардың «Химфарм» Акционерлік қоғамы өнімінің алға жылжуына әсер ететін себептерді анықтау және әсер ету деңгейін анықтау үшін, зерттеу Оңтүстік Қазақстан облысы – Шымкент қаласы, облыстық орталық ауруханасында жүргізілді. Оның мақсаты қалыптасқан жағдайды зерттеу және «дәрігер – науқас – провизор» арасындағы ақпараттық қажеттіліктерді анықтау. Зерттеу 3-бөлімге бөлінді, ол үшін дәрігерлерге, науқастарға және провизорларға бөлек сауалнамалар дайындалды. Сауалнаманың негізгі сұрақтары зерттеліп отырған құбылыстың мазмұны туралы ақпарат жинауға негізделген.

Біз сауалнаманың үш түрін өңдедік: дәрігерлер мен провизорлар үшін вегето-тамырлық дистонияны емдеуге қолданатын дәрілік препараттарды сараптамалық бағалау сауалнамасы және вегето-тамырлық дистонияны емдеу кезінде «Корватаблет» препаратына сұранысын анықтауға қажетті халыққа арналған сауалнаманы жүргіздік. Бұл сауалнамаларды диссертациялық жұмыстың Д, Е, Ж қосымшаларынан көрулеріңізге болады.

Дәрігерлерге арналған сауалнамада вегето-тамырлық дистония синдромы бар науқастар үшін, «Химфарм» Акционерлік қоғамы өндіретін «Корватаблет» препаратын пайдаланудың негізгі көрсеткіштері көрсетілген.

Халыққа арналған сауалнамада батыс аналогтарымен салыстыру бойынша фармацевтикалық нарықта бәсекеге қабілеттілігін арттыра отырып, дайын отандық дәрілік заттардың өндірісін арттыру мақсатында «Корватаблет» отандық препараттының сұранысын анықтау үшін сұрақтар қойылған. Біз дәрігерлерге арнап жасаған сауалнама құрамында дәрігерлердің сауалнамалық деректері: жынысы, жасы, лауазымы, жалпы жұмыс өтілі, мамандығы бойынша жұмыс өтілі, біліктілік категориясы, ғылыми дәрежесі, атағы, біліктілігін арттырудың жүйелігі және тағы басқа сұрақтар кірді.

Зерттеу барысында 400-ден аса респондент (науқастар), әртүрлі мамандықтағы 50 дәрігер атап айтар болсақ олардың құрамына: невропатологтар, кардиологтар, терапевтер, гастроэнтерологтар, пульмонологтар және тағыда басқа дәрігерлер сауалнамаға тартылды. Сонымен қатар 50 фармацевтикалық қызметкерлер сұраққа тартылды, таңдаудың дәріхана репрезентивтілігі Гречихин В. Г. формуласы бойынша анықталды. Материалдарды өңдеуге орташа және салыстырмалы шаралар қолданылады.

«Химфарм» Акционерлік қоғамы шығаратын «Корватаблет» препаратының медициналық әсерлігін тәжірибелік зерттеуге бағытталған әлеуметтік зерттеулер жүргізілді. Оның нәтижесі аталған препараттың шетелдік аналогтармен салыстырғанда тиімділігін көрсетті.

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей бұл таблетка Невроздарда 99,7%, оның аналогтары 24,8%-98,3%-ға дейін, жоғары қозғыштықта 99,2%, аналогтары 21,4%-84,2% дейін, гипертониялық аурудың бастапқы кезеңінде 42,3%, аналогтары 54,2% дейін, вегето-қантамырлық дистониясында 85,9%, ал аналогтары 10%-96,4% дейін аса тиімді, болып шықты.

Біз фармацевтикалық нарықтың жаңа сегменттерін игеру мүмкіндігін зерттеуімізге байланысты дәрігерлерге «Сіз вегето-тамырлық дистониямен ауыратын науқастарға Корватаблет препаратын тағайындайсыз ба?» деген сұрақ қойылды.

Нәтижесінде дәрігерлердің препаратты тағайындау мүмкіндігі бағаланып, препаратты қолдануды шектейтін факторлар мен тағайындау жағдайы анықталды.

Сауалнама нәтижесі бойынша дәрігерлердің көбі өзінің науқастарына Корватаблетті тағайындауға дайын екендіктерін білдірді.

Біз «Корватаблет» препаратын аналогтарымен салыстыру мақсатында 400 респонденттерге сауалнама жүргіздік. Олардың ішінде: 48% ерлер, 52% әйелдер. Респонденттер жасы бойынша назарларыңызға ұсынылған келесі топтарға бөлінді.

Сұрақ қойған тұтынушылардың көпшілігі 54,2%, Корватаблетті қолданғаннан кейін жағдайларының жақсарғанын айтты.

Респонденттердің көпшілігі шетелдік аналогтарды қолданғанды жөн көреді 58,2%, сонымен қатар 41,8% отандық Корватаблетті де таңдады.

Дәрілердің өтімділігі олардың сатылу бағасына тікелей байланысты, респонденттердің 71,8%-ы дәрілердің бағасының 500 теңгеге дейінгі түрлерін таңдайды. Олардың 45,2%-ы дәрілерді 500 теңгеден – 2 500 теңге аралығындағы бағамен сатып алғандар, 2 500 теңгеден – 5 000 теңгеге дейін 23,7%-ы және сауалнамаға тартылғандардың 7,9%-ы 5 000 теңгеден жоғары бағада сатып алған.

Корватаблеттің сатылу бағасын арнайы сауалнамалар көмегімен зерттедік. Алғашқы кезеңде дәрігерлер Корватаблеттің бағасы 300 теңгені, орташа деп есептегендер саны 79,3%-ды қамтыса, алайда әлеуметтік-экономикалық тоқырау кезеңінде оның құнын орташа деп есептейтіндердің үлес салмағы айтарлықтай төмендеді, ол 63,1%-ға жетті. Корватаблеттің бағасы қымбат деп есептейтіндердің үлес салмағы бастапқыда 12,3% – болса зерттеу соңында олардың үлес салмағы 22,8%-ға жетті.

Наукастардың Корватаблетке берген бағасы дәрігерлердің берген бағасынан мүлдем өзгеше. Бастапқы зерттеу кезеңінде Корватаблеттің бағасы төмен деп есептегендердің үлес салмағы 7,8%-ды құраса, соңғы кезеңде 8%-ды түзеп отыр. Алайда Корватаблеттің бағасын орташа деп есептейтін наукастардың үлес салмағы бастапқы кезеңде 78,3% болса, зерттеу соңында олардың үлес салмағы 63,9%-ға дейін төмендеп кетті. Сонымен қатар Корватаблеттің бағасы жоғары деп есептейтіндер 13,9%-дан 28,1%-ға дейін артты.

Корватаблетті дәріхана провизорларынан сұрау жоғары қозғышты невроздарда 41,9%, жоғары қозғыштықта 43,4%, тахикардияда 46,4% құрады, бұл сұраныстың жалпы көлемін құрайды және препаратты басқа аналогтарымен салыстырғанда жоғары дәрежеге ие болып табылатындығын көрсетеді.

Сонымен қатар, Корватаблеттің фармацевтикалық нарықтағы сатылымына «Химфарм» Акционерлік қоғамы зауытының тауарлық маркасы күшті әсер етсе, оның сатылымына күшті әсер ететін жарнамаға бөлінген қаржының көлемі, болып табылады. Бұл дәрілердің сатылымына диверсификация, және дәрігерлер мен фармацевтердің қолдауы, дәрілік заттардың тиімділігі туралы наукастардың көз қарасы орташа әсерін тигізетін болып шықты.

Пирсон корреляциялық жұп коэффициентімен регрессиялық талдау мәліметтері вегето-тамырлық дистонияны емдеу кезінде тәжірибеде қолданылатын отандық дәрілік заттардың диверсификациясының стратегиясын жасауға қолданылады.

Сонымен, алынған нәтижелердің арқасында «Корватаблет» дәрілік препаратының медициналық тиімділігін сараптамалық бағалау негізінде отандық дәрілік заттарды алудың диверсификациясының ғылыми негізделген жобалық моделі жасалынды.

Жүргізілген жұмыс нәтижесінде біз келесі назарларыңызға ұсынылған қорытындыларды жасадық. Бұл қорытындыларда тоқталмағанға рұқсат етіңіздер.

Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері **24 жариялым** түрінде ғылыми баспаларда жарияланды. **2 әдістемелік құрал** жарық көрді.

Сонымен қатар әзірленген әдістемелік ұсынымдарға **Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінің 25 тамыз 2016 жылғы № 1858 «Авторлық құқық»** объектісіне құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы куәлігі берілді.

Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері **8 ұйымда** енгізілді.

Назар салып, тыңдағандарыңыз үшін рахмет!

Төраға: Диссертациялық кеңестің мүшелері, марқабат, ізденушіге сұрақтарыңыз болса, қоюға болады?

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Рауан Еркебаевна, кереметтей мынадай әдеби шолу жасадыңыз, соның ішінен кейбір сұрақтар туып отыр, сол сұрақтарға назар аударсаңыз!

Вегето-тамырлық дистония депсіз, ал соны таңдадық дейсіз, сонда сауалнаманы Сіз дәрігерлердің алдында жүргіздіңіз ба, әлде аурулардың алдында жүргіздіңіз бе, Қазақстан Республикасының қай облыстарында жүргіздіңіз, болмаса Алматы облысында жүргіздіңіз бе?

Ізденуші: Құрметті Кайролла Дюсенбаевич, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Біздің «Корватаблет» препаратын әлеуметтік зерттеу жұмысымыз негізінен 2 кезеңге бөлінді. 1-кезеңде біз зерттеу жұмысын Оңтүстік Қазақстан облысы, Шымкент қаласы, Облыстық орталық ауруханасында жүргіздік. Ол жерде біз негізінен Гречихина формуласының мәліметтері бойынша жұмыс істедік. Қазіргі таңда Шымкент қаласында 1 000 000 халық тұратындықтан, біз Гречихина формуласының мәндеріне Стъюденттің таблицасынан мәндерін қойып, Гречихина формуласының сол мәндеріне өзіміздің 1 000 000 халықтың көрсеткішін көбейте отырып, біз 400 респондентті сауалнамаға тарту керек екендігін анықтадық. Содан, осы 400 науқастың арасында сауалнама жүргізілді.

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Не себептен – жаңағыдай сауалнама жасаудың арқасында ма, жоқ әлде өзіңіз көріп, содан соң сұрақтар туды ма «Корватаблет» деген дәріні зерттеу жұмысына алдыңыз? Қай жерде шығады, фирмасы? Номерін көрсетіпсіз, не үшін көрсеттіңіз, неге номер №20 деп қойдыңыз?

Ізденуші: Құрметті Кайролла Дюсенбаевич, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Бұл «Корватаблет» препаратын біздің әлуметтік зерттеу жұмысымызға таңдаған себебіміз, жаңа айтып өттім, біздің негізгі зерттеу жұмысымыз 2 кезеңнен тұрды деп. 1-кезеңде, вегето-тамырлық дистония кезінде қандай препараттарды дәрігерлер науқастарға жиі тағайындайтынын білу үшін, біз дәрігерлермен сұқбат түрінде сауалнама жүргіздік, ол кезде аталған дәрілік

препараттардың арасынан отандық өндірістегі дәрілік препараттардың ең жиі тағайындалатыны «Корватаблет» препараты болды. Сол себептен біз «Корватаблет» препаратын өзіміздің зерттеу жұмысымызға алдық.

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Сіз науқастар қандай фирманы таңдайды деп жазыпсыз, ия, шетелдікі ме, өзіміздікі ме, содан мәлімет берсеңіз?

Ізденуші: Құрметті Кайролла Дюсенбаевич, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Ал, сұрағыңыз – не себептен науқастар дәрілік препараттарды таңдау кезінде фирмаларына қарай ма деген сұрақ кірді дедіңіз? Ол жерде науқастар негізінен, көп жағдайда өзіміздің отандық өндірістегі препараттардан қарағанда, шетелдік препараттарды көп қолдайды. Ол жаңа мен айтып өттім, біздің әлуметтік зерттеуіміздің нәтижесінде 58%-ы шетелдік, ал 42%-ы отандық өндірістегі дәрілік препараттарды қолдайтын болып шықты.

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Одан кейін, сол сауалнамада жазылып тұр, өз бетімен емдеу деген бар, ия, «самолечение» қазір өте көп бет алып кетті, соның ішінде күніне дәріні неше рет қабылдағанды ұнатады деген сауал кездесті. Сізге аурулар күніне неше рет дәріні қабылдауды ұнатады, одан кейін олар неліктен өз бетімен емделеді, дәрігерлерге баруға ерінеді ме?

Ізденуші: Құрметті Кайролла Дюсенбаевич, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Респонденттер дәрілік препаратты күніне қанша рет қабылдағанды қолдайды деп сұрақ қойдыңыз, бұл сұрағыңызға жауап берейін: негізінде мен әлуметтік зерттеу жүргізу барысында науқастармен сөйлескен кезде олардың көпшілігі, бір күнде бір рет ғана қабылдағанды қолдайды.

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Одан басқа мынау зерттеу кезінде Сіз анализ жасадыңыз «полипрагмазия» деген термин кездесті ме, соны білесіз бе, соны айтсаңыз?

Ізденуші: Құрметті Кайролла Дюсенбаевич, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Дәрілік заттарды тиімсіз қолдану кезінде «полипрагмазия» емдеудің бағасын өсіріп жібереді, ал ол негізінен дәрілік заттарды көп мөлшерде қабылау кезінде, жанама әсер көрсетуіне әкеліп соқтырады.

«Полипрагмазия» ол көп деген сөз, егер де біз бір науқасқа, бірнеше препаратты бір мезгілде тағайындасақ, соларды көп мөлшерде қабылдаған жағдайда, олардың жанама әсерлерінің көбейіп кетуі.

Химия ғылымдарының докторы, профессор Бурашева Гаухар Шахмановна: Кешіріңіз, Сізге 1-ші сұрағым! 2010-2015 жылға дейін препараттар 3,5%-ға өскен дедік, ия! Ал, қазіргі таңда Қазақстан Республикасында жалпы дәрілік препараттадың 9,5% ғана отандық өндірістегі препараттар дейік. Сонда бұл препараттар синтетикалық па? Әлде өсімдік тектес препараттар ма?

Ізденуші: Құрметті Гаухар Шахмановна, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Біздің Қазақстан Республикасында, біздің зерттелген 2005-2015 жылдары аралығында дәрілік препараттар үлесі 3,5%-ға артты, бұл жерде негізінен синтетикалық та және өсімдіктестес препараттар да бар. Біздің зерттеу жұмысымызда барлығы жалпы бірге қарастырылды, оны біз 2-ге бөліп есептемедік.

Химия ғылымдарының докторы, профессор Бурашева Гаухар Шахмановна: Қазақстан Республикасында мына дәрілік препараттарды алатын қандай субстанциялық өндіріс бар?

Ізденуші: Құрметті Гаухар Шахмановна, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Біздің Қазақстан Республикасында отандық өндірістік препараттар өндірілетін нысандардың ішінде субстанция дайындайтын, қазіргі таңда тек «Фитохимия» ғана болып отыр.

Химия ғылымдарының докторы, профессор Бурашева Гаухар Шахмановна: Сіз әрине, өте ауқымды жұмыс жасағансыз, мына негізгі өзіңіздің диссертациялық тақырыбыңыз «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» дегенсіз, ия?! Бірақ әңгіменің барлығы «Корватаблет» препаратының маңында болып тұр. Соның бір өзі Сізге жеткілікті емес пе еді? Мысалы тек ғана сол вегето-тамырлық дистонияны қарастырсаңыз соның өзі-ақ жеткілікті болған жоқ па? Ол да әдемі диссертациялық жұмыс болар еді. Қалай ойлайсыз? Сіздің ойыңыз?

Ізденуші: Құрметті Гаухар Шахмановна, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Сіз айтып отырсыз, мына ауқымды тақырып алып ішінен неге вегето-тамырлық дистонияны ғана зерттемедіңіз деп. Біздің негізгі тақырыбымыз «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру». Бұл жерде біз ұзақ ойланып, менің жетекшілеріммен ақылдаса отырып, тек осы вегето-тамырлық дистонияда қолданылатын «Корватаблет» препаратын алға тартуды ұсынып, кейіннен осы бағыт бойынша жұмыс жасадық.

Біз басында тақырып осылай бекітілген соң, барлығы осы ауқымға кіреді ғой деген оймен тақырыпты қайта ауыстырмадық.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: Осы фармация біз Қазақстан егемендік алғанан бері отандық фармацевтикалық өндірістің әлеуметінің жеткіліксіз болуына не себеп болды?

Ізденуші: Құрметті Бауыржан Калжанович, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Не себептен 1991 жылы дәрілік препараттар төмен көрсеткіш көрсетті дедіңіз. 1991 жылы біздің Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан кейін, біздің Қазақстан Республикасында отандық тауарларды өндіретін тек 14 нысан болды. Ол кезде бұл 14 нысан біздің Қазақстан Республикасының халықтарын қамтамасыз етудің қаржылай көлемінде тек 3% ғана қамтыды. Бұл сол кезде КСРО жылдары, біздің ірі тауар өндіру нысандарының шетелде қалып

қойғанымен түсіндіріледі. Ол нысандардың көпшілігі Ресей және Украина аймақтарында болды. Сол себептен, бұл кезде біздің Қазақстан Республикасы сондай кезеңнен өтті.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: Біз Қазақстанда, Сіз беріп отырған мәліметтер бойынша 9,5% дәрілік заттар шығарамыз, соның бір мәліметтерінде 10%-ды береді, біруінде 7%-ды, соның 9,5%-ды деген мәліметті, Сіз қайдан алдыңыз?

Ізденуші: Құрметті Бауыржан Калжанович, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Қазақстан Республикасында қазір не себептен 9% – 10% дәрілік препараттарды әр жерде әртүрлі беріп отыр дейсіз. Бұл негізінде біздің әлуеметтік зерттеу барысында алынды, біз көптеген статистикалық мәліметтерді алу үшін, көптеген жұмыстар жасап, іздендік. Солардың ішінде «Vi-ORTIS Group Consulting» фарма эксперттік дереккөзі, IMS Health Америкалық компаниясының статистикалық мәліметтер ақпарат көзі және Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму Министрлігіне де барып қайттым, Дюсебай Жанабаявичтың қолдауымен. Ол жерден де біз көптеген мәліметтер алып қайттық. Соларды салыстыра отырып, біздің зерттеудің, бұл қазіргі таңдағы 9,5%-ға жетіп отырған мәліметтерін біз IMS Health ақпарат көзінен алдық.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: Корватаблеттің бүгінгі күнде бағасы қандай? Сіз соны бүгінгі нарықта қолдану керек деп жатырсыз, осы біз Қазақстан нарықта сол бағаны ұстап тұра аламыз ба? Бұл препаратқа жарнама жасау керек пе? Қандай көмек беру керек? Осы фармацевтикалық нарықта басқа шетелден келетін препараттарға қарсы жұмыс істеу керек пе?

Ізденуші: Құрметті Бауыржан Калжанович, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! «Корватаблет» препаратының бүгінгі таңда бағасы 475 теңгені құрайды, бұл біздің әлеуметтік зерттеу жүргізген 2005-2015 жылдары «Корватаблет» препаратының бағасы аса өспеген, не бәрі 5%-7%-дың арасында ғана, сол себептен Корватаблеттің нарықтағы бағасын ұстап тұрады деп айта аламыз.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: «Корватаблет» препаратының субстанциясы қай жерден келеді?

Ізденуші: Құрметті Бауыржан Калжанович, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! «Корватаблет» препаратының субстанциясы негізінен Индия және Германия мемлекеттерінен әкелінеді.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: Девальвация болса, міне сондай салдардан өзгеруі мүмкін бе?

Ізденуші: Құрметті Бауыржан Калжанович, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Жауап беруге рұқсат етіңіз! Ия, өзгеруі мүмкін.

Фармация ғылымдарының докторы, доцент Устенова Гульбарам Омаргазиевна: Скажите, пожалуйста! Встречались ли Вам исследования по биоэквивалентности отечественного препарата, о котором вы докладывали в своей работе и по поводу его аналогов?

Ізденуші: Құрметті Гульбарам Омаргазиевна, сұрақ қойғаныңыз үшін рахмет! Бірақ бұл біздің зерттеу жұмысымыздың мақсатына кірмеді.

Төраға: Диссертациялық кеңестің мүшелері, марқабат, ізденушіге қоятын тағыда сұрақтарыңыз бар ма?

Төраға: Сұрақтар жоқ.

Төраға: Сөз ресми рецензентке фармация ғылымдарының докторы, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік фармацевтикалық академиясының «Дәрілер технологиясы» кафедрасының меңгерушісі **Сағындықова Баян Ахметовнаға** беріледі. Шымкент қаласы, Қазақстан Республикасы.

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Сағындықова Баян Ахметовна: Құрметті төраға, құрметті диссертациялық кеңес мүшелері және қонақтар!

6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін ізденуге Рауан Еркебаевна Ботабаеваның докторлық диссертациялық жұмысына рецензияны ұсынамын.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен өзара байланысы.

Әлемдік экономиканың қазіргі таңдағы даму бағыты соңғы 10 жыл ішіндегі еңбектің халықаралық деңгейдегі таралу жүйесін жаңаша қалыптастыруда. Қазіргі таңда дамушы елдер фармацевтикалық нарықта жетекші орын алып отырғаны белгілі. Қазақстанда дәрі-дәрмек өндіру саласы Ұлттық экономиканың құрамында ерекше орын алады. Себебі, бұл тауарлардың әлеуметтік маңызы аса зор және дәрілер шығаруға жоғары ғылыми техникалық тұрғыда ұйымдастырылған өндіріс орындарын қажет ететін сала.

Бұл сала мемлекеттің қатаң басқаруына тәуелді және инвестицияларды тартуға тиімді сала болып есептелінеді. Фармацевтикалық нарықтық саланың дамуы көптеген себептерге тәуелді, оның ішінде дамыған елдердегі қайта құру жұмыстарына, тұрғындардың табысы мен өмір сүру деңгейіне, демографиялық жағдайға байланысты. Аурушандықтың жоғарылауы, әлемнің әртүрлі аймақтарында эпидемиялық жағдайдың ушығуы, көптеген жаңа аурулардың пайда болуы, сонымен қатар, әлеуметтік-экономикалық тоқыраудың одан ары тереңдеуі, әлемдік фармацевтикалық нарықты кешенді бақылауды қажет етеді. Фармацевтикалық саланың қазіргі жағдайы отандық дәрі-дәрмектерді нарыққа шығару мен оны сатуды ушықтырып отыр.

Сондықтан импорттық дәрілік құралдарды отандық дәрі-дәрмектермен алмастыру әлеуметтік экономикалық мәселеге айналды. Қазақстан Республикасының 2016-2019 жылдарға арналған «Денсаулық» Мемлекеттік бағдарламасының негізгі бағыттарының бірі отандық фармацевтикалық саланы дамытудың, шығарылған дәрілік құралдардың ішкі нарықтағы бәсекелестікке қабілетін арттырудың, халықты отандық өндірістегі дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ету мәселелерін, дәрілік құралдардың қолжетімділігін, сапасы мен қауіпсіздігін, тиімді қолданылуын қамтамасыз ету сияқты негізгі міндеттерді жүзеге асыру үшін тиімді іс-шаралар кешенін әзірлеу, орындау және мониторинг жасауды алдын-ала қарастыратын дәрілік қамтамасыз ету және Денсаулық сақтау жүйесін дәрілік құралдармен қамтамасыз етудің Ұлттық саясатын жүзеге асыру болып табылады.

Диссертант Ботабаева Рауан Еркебаевна Қазақстан Республикасында Отандық дәрілік препараттарды шетелдік аналогтарымен салыстырғандағы фармацевтикалық нарықтағы медициналық тиімділігіне, сұраныстар мен ұсыныстарға әлеуметтік зерттеу жасап, тиімді пайдалану мүмкіндігін кеңейту жүйесінің жаңа әдістемесін отандық фармацевтикалық кәсіпорындар жұмысына және оқу үдерістеріне енгізіп отыр.

Осыған байланысты жоғарыда аталған мәселелердің өзектілігі, қазіргі кездегі қажеттілігі және маңыздылығы күмән тудырмайды.

Диссертацияға қойылатын талаптар аясындағы ғылыми нәтижелер.

Диссертациялық жұмыс кіріспеден, әдеби шолудан, өзіндік зерттеу тарауларынан, қорытындылардан, әдебиеттер тізімдерінен және қосымшалардан құрастырылған. Кіріспеде мәселенің өзектілігі толық ашылған, зерттеу мақсаты мен міндеттері анықталған, жаңалығы мен тәжірибелік маңыздылығы көрсетілген.

I-ші тарауда, бұл әдеби шолуда диссертант Қазақстан Республикасында фармацевтикалық өндірістің құрылуы және заманауи жағдайын бағалаудың ретроспективті талдауын жасап, олардың дамуының негізгі мәселелерін, соның ішінде, отандық жаңа дәрілік препараттар жасауға қаржының бөлінуі мен олардың өндірілуінің жеткіліксіздігін, еліміздің өндірістік фармациясын халықаралық стандарттар негізінде сертификациялаудың шектеулігін, дәрілік препараттардың айналымға түсуін регламенттейтін нормативтік-құқықтық базаның жеткіліксіздігі, отандық дәрілік құралдардың шетелдік аналогтарына бәсекелес бола алмауын көрсеткен. Көптеген зерттеушілердің Қазақстан Республикасында импорттық дәрі-дәрмектерді отандық дәрі-дәрмектермен алмастыру бағдарламасын орындауда негізгі атқарылған жұмыстарды жан-жақты талдаған. Осы кезеңге дейін жүргізілген диверсификациямен маркетинг шараларының көптеген жетімсіз жақтары анықталған. Осыдан зерттеуші импорттық дәрілік заттарды отандық медициналық препараттармен ауыстыру шараларын жетілдіру үшін маркетингтік тұрғыда күрделі өзгерістер жасау керектігін көрсеткен.

Диссертациялық зерттеудің 2-ші тарауында зерттеу материалдары мен әдістері келтірілген. Автор диссертациялық жұмыста қолданылған материалдарды таңдау және зерттеу әдістері, оның ішінде, ретроспективті, сараптамалық бағалау әдісі, математикалық-статистикалық, салыстырмалы, корреляциялық, регрессиялық

талдау және басқа да әдістерді қолданған. Базалық және мақсатты нарықты анықтау мақсатында отандық өндірісті дәрілік препараттарды қолдануға медициналық-демографиялық факторлардың әсерін зерттеу үшін әлеуметтік зерттеу құралдарын жасаған.

Зерттеу материалдары өзінің жеткіліктілігімен, деректілігімен және нақты салыстырмалы айырмашылықтарымен айқындалады.

3-ші тарауда Қазақстан Республикасында фармацевтикалық нарықтың заманауи жағдайының талдауы жасалып, оның артықшылықтары мен даму мәселелері және оның жоғарғы импорт тәуелділігі – отандық дәрілік препараттардың үлесінің төмен екендігін көрсеткен.

Отандық фармацевтикалық өндірістің, соның ішінде, фармацевтика өндірісінің көшбасшылары: «Химфарм» Акционерлік қоғамы, «Нобел Алматы фармацевтикалық фабрикасы» Акционерлік қоғамы және «Глобал Фарм» Жауапкершілігі Шектеулі Серіктестік өндірістерінің кешенді сипаттамасы жасалып, «Химфарм» Акционерлік қоғамы өнімін алға жылжытуда жаңа диверсификациялық үлгі жасаудың тәжірибелік мақсаттылығы анықталған.

Диссертациялық жұмыстың 4-ші бөлімінде әлеуметтік зерттеу жүргізуге арнайы дайындалған құжаттар С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университетінің Локальды этикалық комиссиясымен тексеріліп, сараптамалық қорытынды берілген. Нәтижесінде Қазақстан Республикасында вегето-тамырлық дистонияны емдеуге қолданылатын дәрілердің түрлеріне әлеуметтік зерттеу жүргізіліп, «Корватаблет» отандық препаратының тәжірибелік қолданылу аясын кеңейту мүмкіндігі анықталды.

«Корватаблет» дәрілік препаратын таратуға және оған сұранысқа әсер ететін факторлар жиынтығы зерттеліп, сауда маркасының, патент болуының, дәрілік препараттар жарнамасының, шығару көлемінің, диверсификация мүмкіндігінің және тағы басқа факторлардың әсері зерттелінген.

5-ші бөлімде Отандық дәрілік препараттарды, ол «Корватаблет» препараты мысалында жасалынған рационалды тәжірибелік қолдану диверсификациясының стратегиясын жасап, негізделген; «Отандық өндірістегі дәрілік препараттардың диверсификация стратегияларын ғылыми негіздеу» атты әдістемелік құрал дайындалды, алынған ғылыми нәтижелері негізінде отандық «Корватаблет» препаратын диверсификациялау әдісінің тәжірибелік моделі жасалды.

Диссертацияда қалыптастырылған нәтижелер мен қорытындылардың дәлелділік және деректілік деңгейі.

Жұмыстың ғылыми нәтижелері репрезентивті қалыптастырылған таңдамалы статистикалық жиынтықты пайдалана отырып алынған, негізгі тәуекелділік себептер мен «Корватаблет» препаратын фармацевтикалық нарықта демеу дәрежесінің жоғарылығы корреляциялық сараптау барысында сенімділікпен дәлелденген. Қорғауға ұсынылған ғылыми қағидалар мен тұжырымдар дәлелді материалдар қолданылу нәтижесінде қалыптастырылған. Сондықтан, диссертацияда алынған қорытындылардың нәтижелері мен деректілік және сенімділік деңгейі жоғары.

Диссертацияда қалыптастырылған ізденушінің әрбір ғылыми нәтижелерінің, қорытындыларының мен тұжырымдамаларының жаңалық дәрежесі.

Диссертациялық зерттеу барысында алынған, әрбір ғылыми нәтиже жоғары деңгейлі ғылыми жаңалығымен ерекшеленеді. Алғаш рет репрезентативтік таңдамалы статистикалық материалдарды қолдана отырып, отандық препарат Корватаблеттің бәсекеге қабілеттілігіне, шетелдік аналогтарға қарағанда, аса ашушандықты, аса қозғыштықты, неврозды, коронароспазмды, гипертониялық ауру мен вегето-тамырлық дистонияның бастапқы белгілерін емдеуде оның медициналық тиімділігі жоғары екені көрсетілген.

Бұл дәрінің фармацевтикалық нарықтағы диверсификациясына бренд өте жоғары дәрежеде, дәрілік препараттар жарнамасын қаржыландыру көлемі жоғары деңгейде, ал науқастардың және дәрігерлердің пікірі бойынша орташа дәрежеде әсер ететіндігі көрсетілді.

Алынған жаңа ғылыми деректер негізінде фармацевтикалық нарықта Корватаблетті жылжыту бойынша дәрігерлер мен фармацевтердің қызметтік әрекеттерінің үлгісі жасалды.

Сонымен, жұмыстың негізгі нәтижелері мен диссертацияда тұжырымдалған қорытындылардың жаңалық деңгейі жоғары.

Алынған нәтижелердің ішкі өзара біртұтастығын бағалау.

Диссертациялық жұмыстың нәтижелері мен қорытындылары алға қойылған мақсат пен міндеттерді озық әдістермен емдеу қорытындыларын репрезентативтік статистикалық зерттеу нәтижелерінде алынған: өзектілігі мен ғылыми жаңалығын, тәжірибелік маңыздылығын, қорғауға ұсынылған қағидалар нәтижелердің біртұтастығын және жоғары деңгейде бірлестірілгендігін көрсеткен. Диссертациялық зерттеуді ұйымдастыру, оның көлемі мен әдістері осы жұмыстың алға қойылған мақсатына сай келеді. Сонымен қатар олар бір-бірімен өзара тығыз байланысты және алынған нәтижелердің біртұтастығын қалыптастыратын бірыңғай құрылымды құрайды.

Осыған байланысты, диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері мен қорытындыларының біртұтастығы жеткілікті дәрежеде деп санауға болады.

Алынған нәтижелердің өзекті мәселені шешуге бағыттылығы.

Рауан Еркебаевна Ботабаеваның зерттеу нәтижелері дәрілік құралдардың импортын алмастыру және отандық дәрілерді қолдану мүмкіндігін көтеру мәселесін шешуге бағытталған.

Диссертациялық жұмыста алған ғылыми нәтижелер отандық дәрілік препараттардың фармацевтикалық нарықтағы диверсификациясын ғылыми-әдістемелік тұрғыда қамтамасыз ету негіздерін жасауға арналған.

Диссертациялық еңбектің қол жеткізілген нәтижелері мен қорытындылары 24 ғылыми басылымдарда жарық көрген, Scopus мәліметтер базасына кіретін халықаралық басылымдарда – 4 мақала, отандық және шетелдік халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда – 13 мақала мен тезистер, Білім және Ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда –

7 мақала жарияланған. Ғылыми жұмыстың нәтижесі бойынша 2 әдістемелік құрал әзірленіп, қазақ және орыс тілдерінде жарық көрді.

Диссертацияның мазмұны мен безендірілуі бойынша кемшіліктері.

Диссертациялық жұмыста келесі кемшіліктер кездеседі:

1. Дайын дәрілік препараттарды жылжытудың маркетингтік стратегиясы схема түрінде бірнеше бетте берілген, бұл оны біртұтас қабылдауға мүмкіндік бермейді және сандық мәліметтермен бекітілмеген.

2. Дәрінің бағасын анықтау RBR әдісін қолданып жүргізілген, ол тұтынушылардың субъективті әсеріне негізделгендіктен препараттардың бағасын анықтау үшін орындалуы жоғары дәлелділікте емес, сондықтан да басқа әдістермен салыстыруы керек еді.

3. Кейбір суреттер мен кестелерді безендіруде біраз кемшіліктер бар. Суреттер мен кестелердің номерлерінің реттілігі сақталмаған, кейбір суреттерде сөйлемдер орысша аударылмай қалып кеткен.

Бірақ, бұл ескертпелер мен кемшіліктер диссертация мазмұнын төмендетпейді және маңыздылығына әсер етпейді.

Сонымен, «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» тақырыбындағы Рауан Еркебаевна Ботабаеваның диссертациялық жұмысы алға қойған мақсаты, міндеттері, көлемі, ғылыми жаңалығы, тәжірибелік маңыздылығы бойынша білікті, толық аяқталған ғылыми еңбек болып табылады және диссертациялық жұмыстарға қойылатын талаптарға толығымен сәйкес келеді. Ал, диссертант Ботабаева Рауан Еркебаевна 6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін беруге лайық деп есептеймін. Назарларыңызға рахмет!

Төраға: Рауан Еркебаевна, Сізге ресми рецензентке жауап беру үшін сөз беріледі.

Ізденуші: Құрметті Баян Ахметовна! Пікір бергеніңізге рахмет, Сіздің берген ескертулеріңіздің барлығын түзетемін!

Төраға: Баян Ахметовна, Сіз ізденушінің жауабына қанағаттандыңыз ба?

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Сағындықова Баян Ахметовна: Ия, қанағаттандым.

Төраға: Сөз екінші ресми рецензент – фармация ғылымдарының кандидаты, Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік медицина университетінің «Химиялық пәндер курсымен фармацевтикалық пәндер» кафедрасының доценті **Бекенов Қудайберген Елтекулына** беріледі. Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы.

Фармация ғылымдарының кандидаты, доцент Бекенов Қудайберген Елтекулы: Құрметті төраға! Құрметті кеңес мүшелері! Қадірлі қонақтар! Енді мына

жаңа Баян Ахметовна жақсы айтты, осы мен де сол рецензия жазған кезімде сол тақырыптың өзектілігі, оған қойылатын талаптар, нәтижелер, барлығы бар. Қажет десеңіздер өзім де толықтай немесе қысқартып оқып шығайын. Негізінде бұл тақырыптың өзектілігі, бұл біздің, фармацевтика саласының секторы. Біздің Қазақстандағы экономикамыздың үлкен бағытталған қажетті секторы. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың өзі жыл сайын елдің қалай дамуы, оның өсуі жөнінде айтатын болса, соның бір бағдарламасы 2010-2014 жылдары, 2016-2019 жылдарға арналған бағдарламада, бұл Қазақстанның әлеуметтік социалдық жағдайларының барлығы, сосын экономикалық жағдайларының өсуінің бір себебі – фармация саласын дамыту болып табылады. Сол жөнінде біздерде бұл негізгі бағыт, бұл отандық дәрілік препараттардың көлемін ұлғайтып, импорттық дәрілерді қысқартуға бағытталған, яғни біздің өз өндірісімізді дамыту. Осы жағдай мына диссертациялық еңбекте сондай жақсы қаралған, зерттелген. Біздің ішіміздегі осы отандық дәрі-дәрмектердің үлесі қандай, оған себеп не. Ол жөнінде жаңа айтылғандай, субстанцияларды қалай жасауымыз керек? Қалай өндіруіміз керек? Осы жөнінде барлығы да зерттелген. Өзектілігін айтатын болсам, бірнеше тараулардан тұрады. Сосын ол жерде үлес туралы айтсақ, қазір Қазақстандық өндіріс орындарының үлесі 10% -ға қарай жетіп жығылады. Оның ішінде ең үлкені Шымкенттегі «Химфарм» зауыты болатын болса, қалғандары да соған өз үлестерін қосады. Біздер, яғни Қазақстан үшін алдымызда үлкен жұмыстар күтіп тұр. Сол мәселелерді бұл өзінің еңбегінде ашып, зерттеп, вегето-тамырлық дистонияда жиі қолданылатын басқа дәрілік препараттармен салыстырып, Корватаблет препараты жөнінде шолулар жасап, зерттеп, жақсы мағлұматтар берген. Сонымен бірге диссертацияның мазмұны мен безендірілуінде кездескен кейбір кемшіліктері бар. Бірақ ол кемшіліктер маңызды деп саналмайды. Олар оңай жойылатын кемшіліктер. Атап айтатын болсақ:

1. Суреттер мен кестелердің номерлерінің реттілігі сақталмаған.

2. Белгілеулер мен қысқартылған сөздердің кейбірін орысша қалпында аударылмай қалған.

3. «Социологиялық зерттеуді» – «әлеуметтік зерттеу» деп өзгертсе, осылардың барлығы да орындалатын жағдай. Қорытындысын айта кететін болсам, «Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру» тақырыбындағы Рауан Еркебаевна Ботабаеваның диссертациялық жұмысы алға қойған мақсаты, міндеттері, оның ғылыми жаңалығы, тәжірибелік маңыздылығы бойынша білікті, өз бетінше толық аяқталған ғылыми еңбек деп айтуға тұрады. Бұл енді «Фармация» саласы бойынша философия докторы ғылыми дәрежесін ізденуге арналған диссертацияға қойылатын талаптарға толығымен сәйкес келеді. Мен осындай мінездеме беремін.

Төраға: Рауан Еркебаевна, Сізге ресми рецензентке жауап беру үшін сөз беріледі.

Ізденуші: Құрметті Кудайберген Елтекулы! Пікір бергеніңізге рахмет, Сіз берген ескертулерді түзетемін!

Төраға: Кудайберген Елтекулы, Сіз ізденушінің жауабына қанағаттандыңыз ба?

Фармация ғылымдарының кандидаты, доцент Бекенов Кудайберген Елтекулы: Ия, қанағаттандым.

Төраға: Сөз ғылыми кеңесші, фармация ғылымдарының докторы Датхаев Убайдилла Махамбетовичке өз пікірін баяндау үшін беріледі.

Фармация ғылымдарының докторы Датхаев Убайдилла Махамбетович:

Құрметті кеңес мүшелері! Рауана Еркебаевна жайлы, жалпы ғылыми жетістіктері жайлы, оған өздеріңіз баға бере жатарсыздар, мен өзімнің жетекші ретінде оның өзінің мінездемесін сипаттап айта кететін болсам, Рауан осыдан үш жыл бұрын осы бізге келіп докторантураға түсті. Докторантураға түсіп, келген кезде құр келген жоқ. Мынау Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік фармацевтика академиясында өзінің бұрын жалғастырып жатқан жұмысымен, идеясымен, осы тақырыпты алсам деген ойымен келді, біз ақылдасып, одан кейін көптеп факультетте талқылап, сол тақырыбын бекітіп, Украинамен, бәрімен ақылдасып осындай тұжырымға келдік. Сөйтіп, бүгінгі осы жұмысқа жетіп отырмыз. Рауанның өзі өте әдепті, бізге ешқандай қиын мәселе тудырмай, барлық нәрсесін уақытында өтіп жүрді. Барлық комиссиялардан, кафедраның болсын, ғылыми комиссия болсын, Ғылыми кеңестерден, бәрінен уақытылы өтті. Бүгін өздеріңіз нәтижесін көріп отырсыздар, егер комитет талапты 1-Scopus қоятын болса, бұл кісіде мақаласы – 4, ККСОН – 3 қоятын болса, бұл кісіде – 7. Жалпы артығымен орындады деп ойлаймыз. Енді Рауан ары қарай аздап кемшілік тұстары болса түзетіп, ары қарай жұмыстарын жалғастырып, жетекші болып, жұмыстарын жеткізеді деп ойлаймын. Осыларды айта келе, алдымыздағы қыз болсын, басқа магистранттар болсын, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік фармацевтикалық академиясына өзімнің алғысымды білдіргім келеді. Осылай жақсылап дайындап, докторантураға жіберіп отырғандарыңызға рахмет. Енді өзім қорытындысын айта келетін болсам, мен ғылыми кеңесші ретінде диссертациялық жұмыстың жалпы нәтижелеріне қанағаттанамын. Ботабаева Рауан Еркебаевна докторлық диссертациясы 6D110400 – «Фармация» мамандығының талаптарына сәйкес келеді деп ойлаймын.

Төраға: Осылайша, пікір оң шешімді, рахмет.

Төраға: Сөз шетелдік ғылыми кеңесші профессор, фармация ғылымдарының кандидаты, Ұлттық фармациялық университеттің «Фармация экономикасы және ұйымдастыру» кафедрасының доценті, Хименко Сергей Валентиновичтің пікірін баяндау үшін беріледі. Харьков қаласы, Украина.

Фармация ғылымдарының кандидаты, доцент Хименко Сергей Валентинович: Уважаемый председатель Диссертационного совета, уважаемые члены Диссертационного совета, уважаемые присутствующие! Позвольте мне в начале своего выступления несколько отклониться от протокола и просто с душой и сердцем сказать, как я рад видеть Вас уважаемые коллеги, спустя после короткого 2-х летнего перерыва. Я словно вернулся домой, вернулся в семью, такое впечатление у меня. И позвольте Вас поприветствовать от лица Национального фармацевтического университета, давнего друга и партнера КазНМУ!

Выступление свое позвольте начать с характеристики, ну может даже какой-то мере всех этапов нашего сотрудничества 3-х летнего, и здесь мне с удовольствием хочется вспомнить о начале нашей работы, истоков этой работы. Когда на предложенную тематику будущий диссертант вдруг ответил как бы вполне активным, встречным поиском и уже через 2 дня после моего предложения была высказана идея, даже, наверное какая-то маленькая серия идеи относительно возможности расширения самой тематики и где ей хотелось бы приложить свои будущие творческие усилия, то есть мне уже с ней на первом этапе с удовольствием удалось отметить и самостоятельность и принципиальность, и хотелось бы отметить целенаправленность и вот ее умение поставить себе полученную цель и твердо подступню к ней идти, то есть она уже подходила с выбором к своей работе. В начале своей работы и уже сознательно и ответственно, ну уж потом ходе выполнения своей работы мне удалось убедиться, что передо мной уже будущий научный работник, пока еще, да, формирующийся, но элементы зрелости уже тогда были очевидны, и проявлялись достаточно убедительно. Но в ходе выполнения работы, что она умеет и мыслить и обобщать и анализировать. Работать с многочисленными информационными источниками, кстати, не тонуть в этом информационном поле, а уметь выбирать главное, обобщать, анализировать. Мало того в свою очередь вот найденные элементы этого поиска приводили к новому толчку мышления, к возможности продолжить эту работу уже с учетом новых этих обстоятельств. И за 3 года я могу отметить что, за 3 года выполнения диссертационной работы она, безусловно, выросла, от начинающего, еще раз подчеркну неробкого исполнителя уже на первом же этапе, до сегодняшнего я могу сказать уже зрелого исполнителя, зрелого организатора, зрелого ученого. Мне еще понравилось, что вот сам подход к осознанию необходимости самообразования на первом этапе. А в дальнейшем, достижениям будущих образовательных высот явилась еще и следствием воспитания в семье. Что мне, кстати, очень понравилась, оказывается, это давняя семейная традиция Ботабаевых, и я вижу, что это аура, знаете такого трепетного, вот такого отношения к знаниям вообще, оказалось вот плодотворным. Такой вот итог в виде уже не одного диссертанта в этой плодотворной семье. Особо хочу отметить такое качество как работоспособность и ответственность диссертанта. Может быть даже на грани, такое вот знаете, отчаянной самоотверженности. Потому, что когда она уже вступила в завершающую стадию работы, выяснилась что, она умеет отрешиться от всего и практически не спать. Почему я это могу с удовольствием отметить, с тревогой

отметить сначала, потому что у нас конечно Skype общение. И разница в четыре часа, когда три, когда четыре, давал мне возможность с оглядкой есть человек в сети, нет его в сети, время все таки серьезное, то есть я мог в десять и в одиннадцать вечера иногда забывая об этой разнице, выходил на исполнителя диссертационной работы. Всегда мог убедиться, что она в сети и готова работать. Я заставлял незаспанного ученого, я заставлял человека, которого в стадий энергичного продолжения всего времени суток, поэтому она меня уже, в конечном счете начинала пугать, вот этой самоотверженностью. Я предупредил, что возможности организма неисчерпаемы, нужно дать ему отдохнуть, ну и она в этой стадии мне напомнила, знаете, солдата на посту, которая получила ответственное дело, да уже вроде бы уже сменить должны, а смены нет и нет. И продолжает ответственно стоять, в этом отношении, конечно, она меня поразила. Приятно, также она удивила меня своей личной ответственностью, вот её желание было, что каждое слово сверкало, что каждая фраза была доведена до логистического блеска, до профессионального блеска. Она всегда если какая-то у нее возникала идея, какая-то необходимость в продолжений, находений какой-то информации в пределах этой тематики, в пределах этой фразы, она погружалась вновь, несмотря на то, что времени как бы поджигает. Я даже в чем то в этом ее не поддерживал, но она непременно добивалась звучания ну близкого к идеальному.

Добычи информации порой сопровождалось, я так робко иногда говорил, хорошо бы добыть такую информацию, но где же такую найдешь, она вот эксклюзивная, она в чем-то даже уникальна, где же ты её найдешь, но я видел решимость, и я понял, что в общем-то бросал семена в такую благодатную почву. И выяснилась, что через 2 дня, что она эту информацию нашла. И я думаю это удивительная способность, коммуникативные способности прежде всего и она их проявляла достаточно энергично. Добывала необходимую информацию, и здесь же мне хочется отметить, умение её организовать работу, начинала она всегда собственной самоорганизацией. Но если Вы попадали в круг её работы, то Вы тоже становились членом команды, всегда, то есть, она организатор уже сложившийся. Она обязательно в хорошем смысле, построит всех вокруг, нацелит на работу и в этом отношении уже сейчас мы можем говорить, что в любой фирме приобретут ценного сотрудника, умеющего эту проблему, знаете, такой вот энергичным усилием навалится на неё, ещё говорится довести до логического эффективного завершения.

Хочу, отметит теперь, наверное, может быть самому главному, перейти, почему мы взяли за эту тематику, в чём её острота, в чём её актуальность. На сегодняшний день по данным экспертам ВОЗ порядка 50%-ов лекарственных средств используется нерационально. Этому много обстоятельств, но главное что те страны, у которых собственные отечественные национальный потенциал не столь велик это непростительная роскошь, использовать лекарственные средства только в половину скажем от его реальных возможностей, только узкий коридор от наличия потенциального широкого спектра прежде всего терапевтического действия. Не зря лекарство приравнивается к элементу Национальной безопасности страны, и вот, мы

страны бывшего постсоветского пространство получили, может быть разное стартовые возможности, с этой точки зрения размещение предприятие фармацевтической промышленности на территории России и Украины, в основном так сложилась, такова была специализация фармацевтической промышленности. Давали нашим странам зеленое стартовое преимущество. Казахстан получил незначительную долю отечественного фармацевтического производства. Почти многое пришлось начинать с нуля. И существующая сегодня доля в пределах 10%-ов отечественных лекарственных средств, конечно же, тревожно не достаточно. Конечно же, есть необходимость сосредоточить усилия и специалистов и государственных органов на решение этой проблемы. И вот именно решение этой проблемы и посвящена диссертационной работы. 10%-ов это не то, что не достаточно, это та доля, которое скажем так должна стимулировать все государство, стимулировать все потенциалы самой фармации, для того что бы эту цифру как минимум увеличить, как минимум до 15-20%-ов. Какие же два пути мы выбрали для решения, проблемы оптимизации обеспечения населения Казахстана лекарственными средствами, именно отечественного производства. Один путь это, прежде всего возможность рационального использования в спектр, лечебный спектр каждого препарата, если мы посмотрим в аннотацию, значительно шире реального практического применения усилиями врачей. Он на много шире, и вот в этот раз поставили перед собой задачу, в своей работе показать, что возможности его реального использования, нужно выжить максимально, из-за этого потенциала отечественных препаратов выжить всё, что возможно. Вообще это работа нацеливает на дальнейшее сотрудничество с целым блоком фармацевтических направлений, которые участвуют в продвижение лекарственных средств. На стадии производства уже требуется определенная реклама знания, спектра знания, возможности дальнейшего использования. Очень большая роль, может быть отведено оптовому звену, которому нужны исследование подобного рода, я считаю, что наши производители недожны, инициировать, финансировать во многом подобные работы. Ведь, если доказать а именно наша работа это и доказывает, что возможности практического применения её, достаточно широки, только возьмите методические рекомендации и пожалуйста работайте в этом направлении. Я думаю, что речь то идёт сегодня не только конечно о Корватаблете, это только один из примеров, как можно использовать свой отечественный потенциал.

Возможности практического применения получаются не просто широки, они вообще-то всеобъемлющи, потому что от стадии производство на заводах изготовителях в оптовом звене, в аптечной системе и наконец, хотелось сказать это методическое направление. Это методическое рекомендация, возможно, широко быть применима в сфере клинической фармации, о которой даже тут бы награда за клиническую фармацию дают. Поэтому непременно нужно говорить о том, что клиническая фармация в лице этой работы получит дополнительный толчок для своего развития.

Я хотел бы в завершение своего выступления выразить просьбу перед уважаемым советом, высоко оценить представленный к защите работу, со своей

стороны отметив личностное качество безусловный, достаточно хорошей, достаточно мощный набор этих личностных качеств, подтвердить что данная работа, по совокупности исследований, по сделанным выводам, по явной острой практической направленности заслуживает высокой оценки, а диссертант как соискатель ученой степени, безусловно, заслуживает на получение в степени PhD-доктора философии. Спасибо!

Төраға: Осылайша, пікір оң шешімді, рахмет.

Төраға: Сөз ғылыми кеңесші, профессор, фармация ғылымдарының докторы, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік фармацевтика академиясының «Фармацевтикалық істі ұйымдастыру мен басқару» кафедрасының меңгерушісі Шертаева Клара Джолбарысовнаның пікірін баяндау үшін ғылыми хатшыға сөз беріледі.

Ғылыми кеңесші, фармация ғылымдарының докторы Бошкаева Асыл Кенесовна:

Зерттеудің барлық маңызды аспектілерін жан-жақты талқылап шешу үшін ізденуші Ботабаева Рауан Еркебаевна интеллектуалдық деңгейі мен теориялық біліктілігі, оңтайлы амалдарды шеберлікпен қолдана білуі алға қойылған міндеттерге қолжеткізуде өз септігін тигізді.

Ізденуші Ботабаева Рауан Еркебаевна зерттеудің алдына қойған мақсат пен міндеттерді оңтайлы орындап шықты.

Жоғарыда аталғандарды ескере отырып, Ботабаева Рауан Еркебаевна диссертациялық жұмысы өзіндік бірегей ғылыми зерттеу болып саналады және қойылған мақсат, міндеттер, зерттеу көлемі мен әдістері, ғылыми жаңалығы мен тәжірибелік өзектілігі 6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін іздену диссертациясына қойылатын талаптарға сай келетін білікті ғылыми еңбек ретінде көрініс табады.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік фармацевтика академиясы «Фармация ісін ұйымдастыру және басқару» кафедрасының меңгерушісі, профессор, фармация ғылымдарының докторы Шертаева К. Д.

Төраға: Осылайша, пікір оң шешімді, рахмет.

Төраға: Ғылыми кеңесшілерге сұрақтарыңыз бар ма? Сұрақтар жоқ. Баяндалған пікірлерге байланысты қандай ұсыныстарыңыз болады? Барлық пікірлерді ізденушінің жеке іс құжаттарына тіркеу туралы ұсыныс түсті. Ұсыныс қабылданды. Диссертациялық жұмысты талқылауға өтеміз.

Төраға: Сөз профессор, медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевичқа беріледі.

Медицина ғылымдарының докторы, профессор Рахимов Кайролла Дюсенбаевич: Уважаемые коллеги, сегодня мы заслушали интересный доклад Рауан Еркебаевны, которым она занималась долгое время, целых 3-года. К нам из далека, приехал доцент Сергей Валентинович Хименко. Я тоже приветствую Вас на докторской диссертации. Несколько раз ездил к Вам. Вы первый представитель фармацевтического комитета. Мы Межгосударственный Союз делали. И тогда на большом фармацевтическом рынке, фармацевтические заводы в Украине естественно в те времена не готовились 10 лет тому назад на переход GMP. Сколько заводов сейчас перешли на GMP, точно не знаю. Вы выступили сегодня с очень хорошими дополнениями в адрес нашей диссертантки. Там у меня были профессора, которые мне помогали. Это Галиева, Кулевич, Шарикина.

В последнее время Международным отношениям уделяется мало внимания. Конечно, ученый в том числе лекарственные средство, в том числе отечественные препараты и в том числе растительные препараты, которые мы сегодня обсуждаем, всё это у Вас в достаточно в огромном количестве. Потому что Европа рядом и оттуда Вы такие информации получаете, и я это убедился. Я тоже от имени руководителя Рауан и сегодняшнего Диссертационного совета благодарю Вас, что Вы приехали, невзирая на дальнюю дорогу и вот такое положение. Сегодняшняя тематика актуальна и для Украины. У нас как раз зарегистрировано лекарственное средство, когда мы регистрируем лекарственные средства после этого, после регистрации до определенной перерегистрации мы отпускаем их. Даже нет контроля качества. Мы не знаем, как этот препарат играет на нашем рынке, востребованный или невостребованный. В этом отношении диссертантка Рауан Еркебаевна сделала даже такой ретроспективный анализ. И тем качеством оттуда выбрала необходимые препараты, по ретроспективности это вывод делается за пациентами и лекарственные средства назначаются, конечно, нашими врачами.

Здесь, я ещё спросил наш или зарубежные препараты, которые довостребованные. Рауан Еркебаевна сен мені тыңда, вот сондықтан, конечно зарубежные препараты. Вы сами знаете и остальные наши коллеги знают, что наша фарм. промышленность развита очень слабо. Вот в 2014 году было 14 фирм, которые по Постановлению правительства мы должны перевести на GMP. Но осталось перевести только 3-4. Сами знаете очень тяжело пройти эту процедуру. Но, все это которые исследует и в том числе Рауан Еркебаевна, которую мы сегодня слушаем, является первой ласточкой. Из таких маленьких, маленьких осколков мы собираем большие дела. Кроме того, мы говорим здесь, оценивается цена, бағасы. Оценивается сейчас, если Вы знаете в Украине. Не знаю, но у нас такое большое развитие пошло с 2009 года. Это Казахстанские формулярные системы. В качестве образца мы получили Британский Национальный формуляр. Я был там 1-2 месяца, знаю полностью, воочию видел такие формуляры. Естественно сейчас сходится. У нас сейчас более 80,5 тысячи лекарственных средств, зарубежные и отечественные, зарегистрированные у нас. Среди них пока только 2,5 тысячи вошли в этот формуляр. Почему? Потому что достоверность доказательной медицины сейчас играет огромную роль. В большинстве случаев лекарственные средства не

доказательны. Предыдущие все генерические препараты, которыми пользовались (такие как противовоспалительные и остальные) доказательной базы пока у нас нет. Но, почему же? Тоже, мы не виноваты, когда технология у нас не развивалась. Фармакокинетики у нас не было, фармакодинамики не было, оборудования и аппаратуры нет. Сейчас думали, а специфическая активность есть. Всё в дальнейшем мы учиться будем, доучиваться будем, донять будем. Нет, оказывается зарубежом другие фирмы уже выпускают препараты, вот эти препаратами мы и пользуемся.

Перед ней стояли задачи и эти задачи она выполнила. Вот, все научные достижения и исследования, которые она проводила, она конечно всё это исследовала, не только в Казахстане, не только в Шымкенте и других местах, но и в Украине. Сейчас нам прекрасно доложила, и говорить господин Сергей Валентинович, да? Естественно, в этом отношении можно считать, что это исследование уже получило Международный уровень. Сейчас уже и ситуация в Советском Союзе одной семьей были, сейчас уже Международный не чего, не поделаете, правильно? Вот и её руководитель Убайдилла Махамбетович, дальновидно посмотрев какие минусы есть в нашей стране, даёт Рауан Еркебаевне такие задачи. Пожалуйста попытайся за 3 года решить. Естественно Рауан Еркебаевна по своему усмотрению, по своей возможности, желание у людей много, по своей возможности она раскрывает эти исследования, и мы сегодня увидели, вот такие результаты. Конечно, хотелось бы наши отечественные, раз она звучит, отечественные препараты такие, такие-то. Но она в своей задаче исследования показала общую диаграмму, где мы и сколько процентов имеем. Вот, поэтому считаю работу очень хорошей, она внесла по своей возможности много новшества. Поставленная перед ней цель и задачи соответствуют её диссертации. Тематика очень актуальна и я рекомендую и советую положительно проголосовать всем членам Ученого совета. Большое спасибо!

Төраға: Шығып сөз сөйлейтіндер болса, рұқсат!

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Махатов Бауыржан Калжанович: Мен қысқаша бір сөз айтайын, рұқсат берсеңіздер? Құрметті әріптестер, Кайролла Дюйсенбаевичтен кейін сөйлеу мүмкін қиындау шығар, бірақ та мен шамалы қысқалау қылайын, жаңағы ізденуші айтқанда біздің Қазақстанның бүкіл жарататын ақшасы 600 млн. АҚШ доллары деп есеп берді. Сол, 600 млн. АҚШ долларын, айтылған 9,5%-ды 10% деп алғанның өзінде де, жылда бізде 60 млн. АҚШ долларына ғана тауар шығарылады. Сол кезде 540 млн. АҚШ доллары шетелге кетіп жатыр. Сол ізденушінің алдына қойылған мақсаты - сол ақшаның түбінде әйтеуір бір жұмыс талдауы мен қалай да сол ақшаны біздің елде қалдыру. Сол ақшаны біздің фармацевтикалық өндірісте қалдыру, түбіндегі мақсаты сол!

Соның негізінде мен 1-ші сұрақ қойған кезде, баяғы 1990 жылдарда 3%-ға жетпей, 1% – 3% дейін жеткен кезде, ол кезде біздің нарық 300 млн. АҚШ долларын құрайтын еді. Сол уақыттан бері, бүгінгі күнге дейін 20 жылдан астам уақытта

Қазақстаннан қанша миллиондаған ақша шетелге кетіп қалды. Соның бәрі, осы біз жұмыс істеп отырмыз, сонда да әлі кетіп жатыр. Сол кездегі біздің «Химфарм» зауытының бүгінгі күнгі шығарып жатқан мәліметіне қарасам 24 млн. АҚШ доллары ғана бір «Химфарм» зауытының өзіне қалады. Сол кезде бәрін қосқанда 60 млн. АҚШ доллары біздің елімізде, ал 540 млн. АҚШ доллары көп ақша ғой кетіп жатқан. Сол, мынау жұмысты бастаудың алдында, алдына қойған мынау өзінің жетекшілері, осы жұмыс аясында істелінген жұмыстың арқасында 10 млн. – 20 млн. долларға дейін қалып, осындай өндірістер алға жылжыса, біздің еліміз осы 20 – 25 жылдың ішінде, талай үлкен дәрежеге жетер еді. Жаңа Украиндық әріптесіміз сөйлеген кезде естідіңіздер, стратегиялық қиын жағдай, мына Ресейдің өзінде 22% ғана дәрілік препараттар шығады. Субстанция туралы жаңа сұрақ көтерілген кезде, бізде NaCl-дың субстанциясы жоқ, былай айтып келген кезде, жаңағы Корватаблеттің субстанциясы Индия мемлекетінен келген, кім біледі Индиямен қарым-қатынасымыз қандай болатынын. Ертең ол Индия қай жақа бұрылып кетеді. Мына кеше көріп жатырсыздар, елдердегі саясатқа байланысты әртүрлі жағдайлар туындап жатыр. Осының бәрінде менімше бүгінгі қойылған міндеттермен шектелсек, мынау Рауан Еркебайқызы өзінің алдына қойған мақсатын толық аяқтаған. Бірақ, бұл жұмыс бұнымен бітпейді, өйткені бұл өте үлкен жұмыс, бұл елдің жұмысы, бұл бір Министрлік айналысқан жағдайдың өзінде де бұның түбіне жету мүмкін емес. Бірақ, алдына қойған осы мақсат менің ойымша орындалды. Мен өзім осы жұмысты қолдауға, Сіздерді атсалысуға шақырамын. Рахмет!

Химия ғылымдарының докторы, профессор Бурашева Гаухар Шахмановна: Мен бағана да айтып кеткенмін, мынау жұмыс әрине, өте өзекті. Теориялық және практикалық жағынан маңызы бар. Жаңашылдығы көрініп тұр. Жұмыстың тақырыбы өте ауқымды, ал Сіз тіпті сол кішкентай ғана істеген жұмысыңызбен-ақ қорғауға шығуыңызға болар еді. Сіз енді мына жерде Аралды суға толтырамын деген сияқты болдыңыз. Сіздің өзіңіздің алып отырған материалдарыңыз әрине жеткілікті. Мен енді Сізге айтатыным - біздің осы отандық өнімдерге жарнама жетіспейтін сияқты. Мысалы мен қанша дәріханаға кірсем де, сол жерде жанымда арнайы адам тұрады жарнамасын жасап, сатушының өзі «Химфарм» зауыт өнімін не қыласыз, мына Ресейдікін алыңыз, ...мына жақтың препаратын алыңыз дейді. Мен өте жиі «Карвалол» препаратын аламын. Сонда маған «Карвалол» препаратының басқа шет мемлекеттерден келетін аналогтарын ұсынады.

«Химфарм» зауыты өнімдерінің сапасын қайдан білесіз? Мен кейде, «сапасын білемін, маған соның Карвалолын бер» деп тұрып аламын. Мүмкін сол мезетте оның маған керегі де жоқ шығар. Сонда ойлаймын, неге сатушылардың өздері бізге кері жарнама жасайды деп. Сондықтан болашақта Сіздер - жастар енді сол мәселе бойынша жұмыс істеулерің керек. «Химфарм» болсын, «Фитохимия» болсын, шын жұмыс істеп отырған адамдарды көрсету керек. Кейін бізде субстанция шығаратын нысандарды көбейту керек. Мысалы, Аспириннің өзі тағы да басқа шет мемлекеттерден сатып алынады, одан соң бұл препараттан неше түрлі дәрі-дәрмек

жасалынады. Сондықтан да маған жалпы жұмыстың өзі ұнады, ауқымды, бүгінгі күнге лайық. Рахмет!

Төраға: Сөз фармация ғылымдарының докторы, доцент Устенова Гульбарам Омаргазиевнаға беріледі.

Фармация ғылымдарының докторы, доцент Устенова Гульбарам Омаргазиевна: Я хотела бы тоже отметить докторанта и ее работу. Она действительно актуальна в масштабах страны, потому что на сегодняшний день проблема диверсификации, это не только продвижение лекарственных препаратов, какой-то определенной группы, а в целом, судя по названию методических рекомендаций, здесь действительно должны решаться вопросы и производства, и маркетинговых исследований и рекламы. То есть многие сегменты должны быть задействованы в этой работе. И я считаю, что Рауан справилась. Действительно, задачи, которые стояли перед ней она их полностью выполнила и хотим пожелать ей в дальнейшем только успехов. Прошу всех поддержать работу. Спасибо!

Төраға: Сөз фармация ғылымдарының докторы, доцент Шопабаева Алма Рахимбаевнаға беріледі.

Фармация ғылымдарының докторы, доцент Шопабаева Алма Рахимбаевна: Уважаемые члены Ученого совета! Начинается слушание ряд докторских диссертаций по организации, и в этом плане Рауан Еркебаевна первая ласточка. И если до этого выполнялись работы по химии, технологии и другим дисциплинам, то эта работа именно в области менеджмента и маркетинга фармацевтического рынка. Это отрасль очень сложная, не простая и проводить исследования во все времена было очень сложно. Потому, что доказательная база нужна очень существенная, и я хочу сказать, что здесь Рауан Еркебаевна проявила активную позицию и творческую инициативу. Как сказал Сергей Валентинович, это была ее инициативная тема, которая выполнялась у нас на модуле. Я как руководитель модуля хочу отметить, что настойчивость, грамотность, временами усиленное беспокойство, озабоченность этой темой настолько хорошо проявлялись, что, в общем, то наверное они были двигателем выполнения ее научного исследования. Видимо еще была хорошая база, потому что к нам Рауан Еркебаевна пришла уже магистром медицинских наук по специальности «Фармация». И хорошее развитие эта тема получила на просторах Украины, потому что в течение нескольких месяцев Рауан проводила сравнительный анализ, сопоставляла какие-то цифры, факты. И здесь мне хочется выразить большую признательность Сергею Валентиновичу за такую большую работу, и отметить тот факт, что все таки Украина и Казахстан это не сопоставимые в плане фармацевтической отрасли. Такие выводы получаются из-за того, что если в Украине сейчас 1,5 сотни заводов и фабрик, которые производят свои отечественные препараты, то у нас эта цифра в 4 раза меньше. И когда я читаю лекцию студентам в бакалавриате, я говорю, к

сожалению, Советская власть в Казахстане не построила ни одного завода и фабрики. Тот же самый завод, который мы называем «Santo», был построен англичанином еще в дореволюционный период. И поэтому, сейчас имея около 40 предприятий, которые производят разные лекарственные препараты – это хороший показатель. Здесь хочется отметить, что Рауан Еркебаевна внесла весомый вклад, потому что такой точный, хороший сравнительный анализ, уже дает почву для дальнейших исследований. Очень много моментов, которые остались открытыми и их нужно развивать далее. В этом плане мне хочется отметить ее профессионализм и сказать, что это готовый специалист. Я хочу сказать, что городу Шымкент, а в частности Бауыржану Калжановичу, как руководителю повезло. Вы должны учесть, что к Вам попадает хороший специалист. Она великолепный организатор, великолепный стратег, потому что, потому как она проводила исследования, по тактике действия на протяжении всех 3-х лет, которые она здесь прибывала. Она показала себя как хороший менеджер проведения научных исследований, и я хочу сказать, что это первая ласточка в поле организации фармацевтического дела. Вам еще будут дальше представлены подобные темы, и я рекомендую Вам, уважаемые члены Диссертационного совета выразить положительные отзывы, положительные оценки и проголосовать за Ботабаеву Рауан Еркебаевну. Спасибо!

Төраға: Шығып сөз сөйлейтіндер болса, рұқсат!

Фармация ғылымдарының докторы, профессор Сакипова Зуриядда Бектемировна: Уважаемые коллеги я думаю, что это работа достойная и не вызывает ни у кого сомнения и мне хотелось бы дать характеристику Рауан. На протяжении трех лет она работала над ней и проявила себя как молодой квалифицированный педагог. Действительно она хороший стратег, да и никто не сомневается. А мне хотелось бы отметить ее педагогические способности и то, как она умеет работать с магистрантами и бакалаврами. Вот действительно, в лице Рауан на сегодняшний день можно увидеть современного преподавателя, который в данное время востребован, то есть нам говорят у каждого преподавателя режус уста, мы говорим информацию. Мы сейчас должны сидеть, допустим, на занятиях и больше слушать студентов и помогать им проявлять себя и выражать себя. Вот это в ней действительно есть, наверное, эта специальность и современные требования к преподавателю, всё это в ней и слилось. И поэтому я тоже хочу, чтобы все поддержали, а работа очень интересная и главное, что эта работа только начало. Мы будем продолжать работу, да?

Спасибо огромное руководителю, жалко, что он не смог приехать, спасибо огромное нашим профессорам, которые приехали из дальнего и ближнего зарубежья, из братской для нас страны Украины. Вот эти соседи и сегодня пришлось огромную так, как говорится поддержать эту работу. Спасибо!

Төраға: Тағыда шығып сөз сөйлейтіндер болса, рұқсат!

Төраға: Шығып сөйлейтіндер жоқ.

Төраға: Рауан Еркебаевна, Сізге қорытынды сөз беріледі.

Ізденуші: Құрметті Диссертациялық кеңес төрағасы мен Кеңес мүшелері! Менің диссертациялық жұмысыма осындай оңды пікір бергендеріңізге үлкен алғысымды білдіремін! Сіздердің барлық айтқан ескетрулеріңіз ескеріледі!

Төраға: Диссертациялық жұмысты талқылау аяқталды. Құпия дауыс беру үшін санақ комиссиясын сайлауға ұсыныс түсті.

Санақ комиссиясының құрамы: төраға Ивасенко Светлана Александровна, мүшелері Бошкаева Асыл Кенесовна және Устенова Гульбарам Омаргазиевна.

Төраға: Санақ комиссиясының аталған құрамына ешкім қарсы емес пе Дауыс беруге көшейік!

Төраға: Кім қарсы? – Жоқ.

Төраға: Кім бас тартты? – Жоқ.

Төраға: Бір дауыстан санақ комиссиясының құрамы бекітіледі.

Үзілістен кейін

Төраға: Құпия дауыс беру нәтижесін жариялау үшін сөз санақ комиссиясының төрағасы – фармация ғылымдарының докторы Ивасенко Светлана Александровна беріледі.

Фармация ғылымдарының докторы Ивасенко Светлана Александровна:

Протокол №2 от 03.12.2016 года Диссертационного совета по «Фармации» по специальностям 6D110400 – «Фармация» и 6D074800 – «Технология фармацевтического производства». В составе комиссии: председатель Ивасенко Светлана Александровна, члены Бошкаева Асыл Кенесовна и Устенова Гульбарам Омаргазиевна.

Счетная комиссия создана для подсчета голосов по диссертационной работе – Ботабаевой Рауан Еркебаевны, для получения ученой степени доктора философии (PhD).

Состав диссертационного совета утвержден в количестве – 10 человек.

Присутствовало на заседании – 10 членов совета.

Роздано бюллетеней – 10.

Осталось нерозданных бюллетеней – нет.

Всего в ящике – 10 бюллетеней.

Результаты тайного голосования диссертационной работы – Ботабаевой Рауан Еркебаевны:

За – 10.

Против – нет.

Недействительных бюллетеней – нет.

Подписи всех членов комиссии - имеются.

Поздравлю Вас!

Төраға: Санақ комиссиясының хаттамасын ашық дауыс беру арқылы бекітуге ұсыныс түсіп жатыр. Аталған ұсынысқа дауыс берулеріңізді сұраймын. Кім қарсы? – Жоқ. Кім бас тартты? – Жоқ.

Төраға: Санақ комиссиясының хаттамасы бірауыздан бекітіледі.

Төраға: Рауан Еркебаевна, Сізді табысты қорғаумен құттықтаймын. Біздің Диссертациялық кеңес Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің алдында Сізге философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беруге өтініш білдіреді. Үлкен рахмет!

Ізденуші: Аса құрметті Төраға! Құрметті Диссертациялық кеңес мүшелері! Менің диссертациялық жұмысыма онды баға беріп отырғандарыңызға үлкен алғысымды білдіремін!

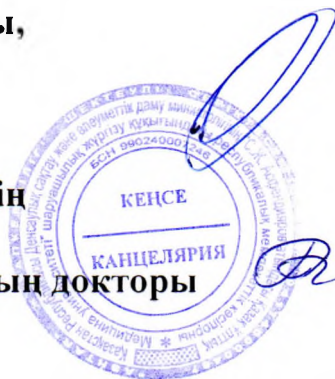
Осы диссертациялық жұмысты жүргізу барысында 3 жыл ішінде маған диссертациялық жұмысты қалай жазу керектігін, қалай іздену керектігін, барлық жол жобасын аянбай үйреткен Убайдилла Маханбетовичке, Сергей Валентиновичке, Клара Джолбарысовнаға, Алма Рахимбаевнаға және Галия Саруаровнаға алғысым шексіз! Рахмет Сіздерге!

Өзімнің үлкен алғысымды фармацевтикалық факультеттің ұжымына білдіргім келеді және де осындай менің жұмыс жасауыма мүмкіндік берген және мені қолдап отырған отбасыма рахмет айтамын! Рахмет Сіздерге!

**Диссертациялық Кеңестің
төрағасы, фармация
ғылымдарының докторы,
профессор**

Бисенбаев Э.М.

**Диссертациялық Кеңестің
ғылыми хатшысы,
фармация ғылымдарының докторы**

Бошкаева А.К.

03-ші желтоқсан 2016 ж.